

An die Abteilung
POST und VERKEHR Dat. 8.7.1944

Ich bitte alle für mich

Name Dreuer Borlaggeb-Brik
 eb. am in Hermannstraße
 Tr. Nr. 12/13-430 Ubik. Kauptstr. 18

eingehende Post an
 Name Brik Wilhelm
 Tr. Nr. 7/784 Ubik. Berggasse 17

auszufolgen Ludw. Lenz
 Unterschrift
 (bei Frauen auch Geburtsname)

Die Richtigkeit vorstehender Unterschrift bescheinigen als Zeugen

1. Name Hermann Lenz Tr. Nr. A 15 2 21/3
 2. Name Pam. Em. Tr. Nr. AA 11-762
 3. f. d. Post Jena Ernest Lenz

Eingegan- Vollmachtliste
 gen Am 1 Kontr. Nr.

Poštovní plná moc. IPT

Amt. f. Innere Verwaltung
Post und Verkehr

Jeden Dr. Richard
 Trsp. Nr. AA 663
 Ubik. B IV - 188
 Betr. Vollmacht
Jeden Rosa AA 667

Vom Obigen wurde bei uns die zu Ihren Gunsten ausgestellte Postvollmacht überreicht.

Post und Verkehr
 Dat. 30.5.1944

Formulář oddělení Pošty a dopravy židovské samosprávy se stvrzením o převzetí poštovní plné moci do evidence. IŽM/

ZENTRALEVIDENZ
 Post-Allonge zu Aviso Nr.: D. 15227

Ghassus Jelen
n. R.

Dr. Max Friediger
65-XXV/2
Posto 28

9/4
 Zentralevidenz
 Datum 1944 Unterschrift (Stampiglie)

Část formuláře oddělení ústřední evidence židovské samosprávy pro avizovanou zásilku. /Soukromá sbírka, Dánsko/

Zu Aviso Nr.: D 15227

ZUSTELLUNG AN
 Name und Vorname Friediger, Dr. Max
 Kenn-Nr. XXV/2-65
 Adresse Posto 28

Abreise
 Tod

VOLLMACHT AN
 Name und Vorname
 Kenn-Nr.
 Adresse

	Datum	Bearbeiter
R St	<u>10.12.1943</u>	<u>713</u>
V St		

17385-V/7-VIII. 44-5/m-160

Část formuláře oddělení ústřední evidence židovské samosprávy pro předání avizované zásilky. /Soukromá sbírka, Dánsko/

Pravidla balíkového styku s ghettem

První balíkové zásilky obdrželi vězni koncem roku 1941. Před Vánocemi a na Štědrý den poštovní úřad v Terezíně v prodloužených směnách pro ně došlé balíky zpracovával a předával českým četníkům, kteří zajišťovali jejich dodání. Právě tehdy táborová komandatura zjistila, že se zákaz poštovního styku s ghettem nedodržuje a výdej došlých zásilek zastavila. Poštovní úřad je musel odesílatelům vracet a tím skončila doručovací služba poštovního úřadu v Terezíně pro balíkové zásilky určené vězňům.

Počet vrácených balíkových zásilek není znám. Dochovaly se pouze soupisy neodbytných zásilek neznámých odesílatelů v seznamech jednotlivých poštovních ředitelství, kterými se odesílatelé s chybou nebo neúplnou adresou dohledávali. V lednu 1942 se vracelo 263 kusů a celkový počet vrácených balíků lze odhadnout na několik set.

Po zavedení listovního styku s ghettem bylo od 24. 9. 1942 v jeho rámci povoleno přijímat balíčky do váhy 2 kg, považované protektorátní i říšskou poštovní správou za listovní zásilky. S uvolněním listovních a balíčkových zásilek nastaly poštovnímu oddělení židovské samosprávy potíže s jejich výdejem. Nebyla stanovena přesná metodika postupu a ani poměry v ghettu neumožňovaly předat všechny došlé zásilky správným příjemcům. Ghetto bylo přeplněno nově přicházejícími vězni, vysoce vzrostla úmrtnost a odcházely početné transporty na východ. Nepřehlednost přispívala i k častému rozkrádání došlých balíčků.

Židovská samospráva proto 16. 10. 1942 přikročila k zavedení poštovních plných mocí,¹ kterými mohli vězni zařazení do deportačních východních transportů zplnomocnit příbuzné, kteří v ghettu zůstávali, k vyzvednutí listovních a balíčkových zásilek přicházejících na jejich jméno.

Možnost vydat vězni došlé poštovní zásilky adresované jinému příjemci existovala již dříve, a to na základě dědičného řízení, kdy bylo právo na vyzvedávání docházejících poštovních zásilek přeneseno na jednoho z pozůstalých. Oddělení ústřední evidence židovské samosprávy, kde byly vedeny kartotéky všech vězňů a byl zjišťován denní stav vězňů podle hlášení starších světnice, vystavilo pro dědice kartu plné moci, na které bylo výslovně uvedeno, že jde o plnou moc k vyzvedávání poštovních zásilek.

Každá karta byla vedena pod evidenčním číslem oddělení ústřední evidence. V horní části předtištěného formuláře se uváděly osobní údaje držitele plné moci - jméno, transportní označení a bydliště v ghettu, v dolní části stejné údaje o zmocniteli, případně dalších osobách a jejich příbuzenský vztah. Kartu spolupodepisoval pracovník ústřední evidence. Na druhou stranu mohl zmocnitel napsat zdůvodnění nebo osobní sdělení, například tehdy, když měla plná moc přecházet na několik dalších osob.

Pro nově zavedenou poštovní plnou moc, vystavovanou oddělením Pošty a dopravy vnitřní správy židovské samosprávy, žádné předběžné úřední řízení nebylo zavedeno a poštovní plná moc byla vyplňována na základě dohody mezi vězni. Na cyklostylovaném formuláři byl následující text (v překladu): „Prosím, aby veškerá pošta došla pro mne (následovaly požadované osobní údaje zmocnitele) byla vydána (následovaly údaje o zmocňovaném)“. Podpis zmocnitele v další části formuláře stvrzovali dva svědci a pracovník poštovního oddělení židovské samosprávy. Formuláře plné moci zůstávaly na poštovním oddělení.

Na jejich základě poštovní oddělení vystavilo pro zmocňovaného potvrzení o převzetí poštovní plné moci do evidence, kterým se náhradní příjemce vykazoval při nárokování zásilky. Formulář obsahoval jméno, označení transportu a transportní nebo poznávací číslo vězně a jeho bydliště v ghettu, datum a podpis poštovního pracovníka, který potvrzení o předání poštovní plné moci stvrzoval. Text formuláře v překladu zněl: „Shora jmenovaný nám předal ve Váš prospěch vystavenou plnou moc.“ Poštovní plná moc platila i pro později povolené balíkové zásilky.

Povolení soukromých balíkových zásilek do 20 kg v lednu 1943 je doloženo pouze výnosy protektorátní poštovní správy. V úředních listech poštovních ředitelství bylo oznámeno zrušení předešlých vyhlášek z ledna a února 1942 a k přepravě do ghetta v Terezíně se již mohly přijímat balíčky a balíky nezatížené doplatky. Podle úředních listů ŘP Praha z 29. 1. 1943 a ŘP Brno z 12. 2. 1943² povolení balíkové pošty do ghetta oznámil poštovní správě poštovní úřad v Bohušovicích nad Ohří, který informaci získal od táborové komandatury. Následné výnosy v úředních listech ŘP Praha a Brno z dubna téhož roku, opět s odvoláním na informaci poštovního úřadu v Bohušovicích nad Ohří, připouštěly k přepravě i balíky z ciziny zatížené clem, vyclívacím poplatkem nebo doplatným.³

Zásobovací poměry v ghettu byly velmi špatné a balíčkové a balíkové zásilky s potravinami, ošacením a potřebami pro základní osobní hygienu znamenaly pro vězně obrovskou pomoc. Rozdělily však vězně na ty, kterým zásilky pravidelně docházely, a na ty, kteří byli odkázáni pouze na minimální přiděly potravin. Ale ani balíkové zásilky nemohly kvalitativně změnit těžký osud terezínských vězňů.

Z. E. EXP.
Nr. 4076/44

Zentralevidenz

BESTÄTIGUNG v. d. 4. 6. 1944 1093

ausgestellt zwecks Vorlage bei **der Post**

Name **Polák Josef**

Trsp.Nr. **115/J** wohnhaft **B V/12ob** hat ~~1944~~ angeführt.

Auf der Stammkarte der Familienkartei 1938/1944	Trsp.Nr. 115/J	Gestorben als	als
Polák Ludwig	950/AAw	14.1.43	Vater
Polák Berta	951/AAw	wohnh. H V/196	Mutter

1176-L/45-44/fk 2/8 ZENTRALEVIDENZ
1.1.1944

Karta oddělení ústřední evidence židovské samosprávy pro J. Poláka s plnou mocí pro příjem poštovních zásilek. [PT]

Ich, die unterzeichnete Polák Berta AA 951 in H V/291 verzichte hiermit zu Gunsten meines Sohnes Polák Josef 115 in B V/12ob auf alle an meinem verstorbenen Ehegatten Polák Ludwig AA 950 eingehenden Postsendungen.

4. VII. 44

Eintragungskarte.

als Zeugen
1.
2.

Trsp.-Nr. Abtl.

A 5628 793/84

Druhá strana karty. B. Poláková se vzdává ve prospěch syna Josefa všech zásilek došlých zemřelému manželovi [PT].

Povolení balíkového styku od ledna 1943 s územím protektorátu a říše, od dubna rozšířené i o soukromé zásilky z ciziny, a následně povolení hromadných pomocných zásilek od mezinárodních organizací v květnu téhož roku, si vyžádalo preciznější metodiku příjmu, manipulace a výdeje zásilek adresátům.

Došlé zásilky přebírala přímo na nádraží v Bohušovicích nad Ohří skupina pracovníků vězeňské pošty. Zásilky přepravené vlakovou poštou železničáři uložili do zvláštní vyčleněné místnosti. Postup při jejich přebírání popsala bývalá pracovníce balíkového oddělení pošty židovské samosprávy paní Hana Friedigerová. Záznam rozhovoru byl pořízen při setkání v Poštovním muzeu v Praze 2. 6. 1994.⁴

„Od roku 1943 jsem pracovala v terezínské poště. Zprvu tam bylo víc českých zaměstnanců, později, když odcházeli s transporty, pracovali na poště hlavně Dánové a Holanďané, kteří také dostávali většinu balíčků, hlavně ze Švýcarska a Švédska. Chodila jsem s nimi pro balíky na bohušovické nádraží. Skupina byla asi devítí až desetičlenná, 5 Dánů, 3 nebo 4 Holanďané a já. Ráno okolo 7 až 8 hodiny jsme šli pěšky něco přes půl hodiny v doprovodu četníků na nádraží, kde byly balíky složeny v jedné místnosti. Tam jsme je třídili a kontrolovali podle přiložených seznamů. Nevzpomínám si, jestli nás v té místnosti stále někdo hlídal, každopádně jsme nesměli otevírat dveře nebo mluvit se zaměstnanci na nádraží. Někdy se nám podařilo s nimi prohodit pár slov nebo jsme zahlédli eskortu z Malé pevnosti. Do Bohušovic přijíždělo pro balíky nákladní auto, se kterým jsme jezdili zpět do Terezína. Na korbě nás hlídala německá hlídka. Po složení balíků jsme měli přestávku na jídlo, bylo to tak okolo poledne a odpoledne jsme zase balíky ukládali podle čísel. Další skupina je potom vydávala. Každý balíček při výdeji prošel cenzurou, buď ho otevřel příjemce nebo četník. Zakázané věci, jako čokoládu, cigarety nebo hodinky, které byly často v balíčcích ze Švýcarska, ihned zabavovali. Balíků přicházelo hodně, ale hlavně Dánům nebo Holanďanům. Já sama jsem jich dostala jen pár, protože jsem neměla časem koho o ně požádat, stejně jako ostatní Češi, kterých zůstalo v Terezíně později málo. Některé balíky přicházely na nádraží poškozené nebo vykradené, to jsme ale při kontrole na nádraží nevidovali, pouze jsme porovnávali čísla balíků s přiloženým seznamem. Balíky neměly žádné zvláštní označení, teprve po vydání připouštěcí známky byly tyto přilepeny na okrajích balíků. Balíky se příjemcům vydávaly i s obalem a tedy i se známkou. Ti, kdo dostali balík, potvrzovali jeho příjem na zvláštním lístku, který se odesílal zpět.

Z Bohušovic se vozily v uzavřeném pytlí i noviny. Někdy se nám podařilo ho otevřít a něco si přečíst, to dělali ovšem jen Dánové, protože byli chráněnější a tolik se nebáli. Můj pozdější manžel, syn dánského rabína, hodil jednou výtisk novin otci, který šel okolo nás po ulici. Tchán byl bez sebe leknutím a zlostí, protože kdyby to někdo viděl a udal, znamenalo to minimálně vězení v Malé pevnosti. Pytel s novinami se vozil rovnou na táborovou komandaturu. Pro balíky jsem chodila až do osvobození. Ke konci války, to už byli Dánové pryč, jsem dokonce dostala kolo s přívěsem, takže jsem už nemusela chodit pěšky. Když začaly přicházet do Terezína transporty z ostatních táborů a vypukl skvrnitý tyfus, byla zavedena karanténa a už si nepamatuji, jestli pošta dál takto fungovala.“

Došlé balíky byly složeny v místnosti, kde je přebrala skupina pracovníků třídnírný a kde se kontroloval jejich obsah. Jedním z pracovníků třídnírný byl v roce 1943 Karel Grimm, který své vzpomínky popsal následovně:

„V roce 1943 jsem byl z Lípy deportován do Terezína. Asi po třech dnech procházel ubikací též jeden vězeň z Lípy, křičel, kdo chce nastoupit práci u terezínské pošty. V duchu jsem si představil třídnírný dopisů ... tak jsem se přihlásil. Skutečnost byla ale jiná. Museli jsme nosit těžké pytle s obsahem balíčků, určených pro vězně ghetta Terezín. Toto oddělení byla kontrola balíčků, bylo (pod dozorem) SS oddílů. Jelikož několik vězňů z ghetta uteklo, dali SS na hlídky, a (nahradili) je vězni a čeští četníci. Balíčky přicházely nejen z protektorátu, ale i jiných zemí, okupovaných Němci. V místnosti (byly) dlouhé stoly ve tvaru obdélníku, uvnitř chodili dva až tři četníci, z druhé strany stálo asi deset vězňů ghetta. Postup práce byl následující - vzal jsem z hromady balíků balík, otevřel, kontraband hodil do jednoho z velkých kufrů. Kontraband byl léčiva, konzervy, salámy, tabákové výrobky. Tyto lodní kufry byly denně dovezeny do kasárna SS. Balík jsem zavřel a k adresátu jsem učinil parafu K.G., to stejné musel učinit na můj balík vedle stojící prohlížeč p. Hausner, já zase na jeho balíky. Jednoho dne se četníci, vedoucí byl četník p. Škoda, který měl, jako výjimka, bílý plnovous, 'namazali', tak jsme si řekli s Hausnerem, že lidé v Terezíně hladovějí, využijeme toho a necháme balíky jít ven bez kontroly. Toto se nám mohlo stát velmi osudným. Protože jeden vězeň, jak si na poště vyzvednul svůj balík, šel k vedoucímu četníkovi p. Škodovi, poděkoval mu, že balík nebyl vůbec otevřený. Pan Škoda se podíval na balík a viděl parafu K.G. Hned nás zavolał, že druhý den půjdeme na terezínskou pevnost do vězení, což by značilo okamžitou smrt. V četnickém kasinu jiní četníci pana Škodu přemluvíli. Druhý den nás zavolał a řekl 'To bylo naposled'. Byl to dobrý člověk a Čech. Koncem roku jsem byl zařazen do transportu do Osvětimi-Birkenau, do rodinného tábora“.⁵

Poněkud jinak vyznívá záznam detektivního oddělení židovské samosprávy ze 6. 6. 1943:⁶ „Věc: třídní balíků. V důsledku toho, že jsou denně hlášeny stížnosti o stavu, údajném výskytu i o zjištěných skutečnostech v třídních balíků, dále s ohledem na to, že velitel tzv. třídní, štábní strážmistr četnictva Škoda není ochoten podniknout změny v sestavě této skupiny, ... podávám následující návrh: V současné době jsou došlé balíky nejdříve složeny ve zvláštní místnosti, která je zpřístupněna pouze službukonajícím četníkům a 25 zaměstnancům třídní. Zde se balíky pod dohledem četníků otevírají a hledá se kontraband. Členům skupiny (povoleno p. SS-Obersturmführerem Otto) je dovoleno si z balíků vybrat cokoliv k jídlu bez omezení. Po ukončení prohlídky se balíky opět zabalí a spojovacím oknem se předávají židovské poště k výdeji. Tam dostanou číslo a zařadí se do regálů. Většina stížností se týká toho, že pracovníci třídní ukradnou z balíků to nejcennější, snědí to nebo, jak jsme zjistili, vpašují do svých balíků nebo balíků příbuzných a přátel. ... Navrhují proto, abych byl předveden před velitele tábora a pokusil se navrhnout následující reorganizaci: Došlé balíky by se očíslovaly, vystavila se na ně avíza a uložily podle čísel do regálů. Příjemci by se dostavili, předložili avízo a s balíkem v originálním balení přešli ke stolům, u kterých by seděli zaměstnanci třídní. Pod dohledem četníků by se balík otevřel a zkontroloval. Příjemce balíku by měl zároveň možnost nahlédnout do seznamu zakázaných věcí, a tím by se předešlo zbytečným debatám ...“.

Dvojitý pohled na poměry, jaké v třídních při kontrole obsahu panovaly, nemusí být nutně v rozporu. Zabavování obsahu balíků bylo skutečností a zcela jistě budilo nelibost vězňů, na kterou musela židovská samospráva reagovat. I když věděla, že většina rozkradeného obsahu končí na německém velitelství ghetta, podstatné pro ni bylo prosadit na třídních balíků lepší organizaci a zajistit pokud možno větší míru kontroly při manipulaci se zásilkami. Faktem zůstává, že i německé komandatuře nebyl vhod poměrně liberální postoj českých četníků a pravděpodobně na její pokyn vyvolala židovská samospráva příslušné šetření. Příslušník zvláštního četnického oddílu v Terezíně Eduard Škoda byl 8. 9. 1943 zatčen. I když byl z vazby 22. září propuštěn, byl převeden na službu do Křivoklátku. Jako důvod zatčení je v jeho osobním spise uvedeno: „podezření na pašování pro Židy“.⁷

Návrh detektivního oddělení židovské samosprávy byl v principu přijat a spolu s ostatními nově zavedenými pravidly balíkového styku podstatně zlepšil situaci při výdeji zásilek. Od oddělení balíkové výdejny obdrželi vězni oznámení o došlé zásilce (Vorladung) obdobně jako při avizování listovní pošty. V přesně stanovenou dobu a na určeném místě byla v jejich přítomnosti provedena kontrola obsahu a balík vydán.

Od 17. 9. 1943 se za došlé balíky začaly vybírat poplatky.⁸ Platilo se nově zavedeným terezínským platidlem - ghetto korunami, přičemž různé druhy poplatků za služby, do té doby vykonávané zdarma, měly zdůraznit jejich účelnost. Za zásilky byly určeny poplatky podle „váhy“, a to za balíčky do 2 kg 10, střední velikosti 30 a velké balíky 50 ghetto korun. Neurčité formulace o malých, středních a velkých balících samoúčelnost poplatků dokládají.

Od 1. 8. 1944 byly poplatky sníženy. Za zásilku do 4 kg váhy se platilo 5 terezínských korun (jak bylo platidlo přejmenováno) včetně celního poplatku u balíků z ciziny, za balíky do 10 kg 20 K a přes 10 kg 30 K.⁹ Poplatky se vybíraly v pokladně balíkové pošty, jak dokládá denní rozkaz z 12. 2. 1944,¹⁰ který stanovil otevírací dobu balíkových výdejen od 8 do 12 hodin a od 13.30 do 16 hodin denně mimo sobotu odpoledne a neděle a otevírací dobu pokladny balíkové pošty vždy o čtvrt hodiny dříve.

Při výdeji balíků se vedle formuláře s oznámením o zásilce (Vorladung) musel příjemce vykázt osobním průkazem. Vyzvedával-li balík někdo jiný než adresát uvedený na zásilce, musel předložit průkaz svůj i původního adresáta (nebo stvrzenku plné moci). Za osobní průkazy se v ghettu uznávala kennkarta, občanská legitimace, identifikační průkaz, pas nebo úřední průkaz vystavený v ghettu.¹¹

Výdej došlých zásilek soustavně ztěžoval kolísavý stav vězňů v Terezíně, jejich úmrtnost a deportace a ani poštovní plné moci se neosvědčily. Především byly zplnomocněné osoby velmi často samy deportovány na východ za těmi, kteří na ně právo vyzvednout zásilku převedli a navíc před odjezdem od nich někteří vězni získali větší počet plných mocí za malý úplatek, jídlo, součást ošacení apod. Zneužívání poštovních plných mocí vedlo k jejich zrušení. Zachovány zůstaly pouze plné moci vystavené oddělením ústřední evidence židovské samosprávy na základě dědického řízení.

Situace se změnila novým nařízením Hlavního úřadu říšské bezpečnosti z 27. 7. 1944, podle kterého musel každý terezínský vězeň vystavit plnou moc na židovského staršího.¹² Podle nařízení probíhal i nadále výdej povolených zásilek, listovních i balíkových, podle dříve stanovených pravidel přímo do rukou vězňů, pouze zásilky, které nějakým způsobem z pravidel vybočovaly, přejímal na základě pokynu židovský starší, respektive jím pověřený člen židovské samosprávy jako poštovní zmocněnec. V případech balíkových zásilek šlo zejména o balíky s neúplnou adresou nebo pro adresáty, kteří zemřeli nebo

byli deportováni. Židovský starší získal právo s těmito zásilkami disponovat. Součinností židovského staršího a židovské samosprávy došlo k reorganizaci výdeje sporných nebo nedoručitelných balíků skupinám nepotřebnějším - dětem, nemocným a těžce pracujícím.¹³

Příjemci balíků s neúplnou adresou byli vyhledáváni pomocí vyvěšovaných seznamů. Seznam číslo 32 z 27. 7. 1944, vypracovaný poštovním oddělením vnitřní správy, obsahoval jména 93 pravděpodobných příjemců, kteří se měli nejspíše do 4. 8. 1944 dostavit do pátrací kanceláře pošty v Hlavní ulici 14 a prokázat svou totožnost a právo na balík. Po uplynutí lhůty nárok vůči poště zanikl. O čtyři dny později, 1. 8. 1944, vyšel seznam číslo 35 s dalšími 114 jmény. Za předpokladu, že zhruba stejný počet jmen měly chybějící seznamy číslo 33 a 34, bylo od 27. 7. do 1. 8. 1944 dohledáváno přibližně 400 nedoručitelných zásilek, které pocházely převážně z hromadně zasilané potravinové pomoci.¹⁴ Obdobné seznamy zavedla židovská samospráva i pro listovní zásilky a tím částečně přenesla povinnost vyhledat příjemce z přetížené pošty i na samotné vězně.

Nárůst nedoručitelných zásilek vedl již v červnu 1944 na základě pokynu oddělení pro vnitřní záležitosti - „Vedení budov BV/109“ k založení poštovní kartotéky.¹⁵ Všem starším okrásků, budov, bloků a domů (Bezirks-, Gebäude-, Block- und Hausältesten) bylo oznámeno založení poštovní kartotéky a předán rozpis prací s tím spojených. Starší domů, eventuálně starší budov museli založit pro každého vězně kartotéční lístek, a to v přesně stanoveném časovém rozmezí: 23. 6. od 8 do 10 hodin vyvedli starší okrásků nebo budov kartotéční lístky pro všechny vězně, kteří pod ně spadali a rozdali je starším domů, eventuálně skupin. Tentýž den v 17 hodin začala akce a pro každého vězně se založila karta. Večer a následující den se kartotéční lístky vyplnily na základě osobního průkazu každého vězně, a to jménem, příjmením, případně také přízviskem. U manželství uzavřených v Terezíně se u ženy uvádělo ještě jméno jejího muže a učinila se o tom příslušná poznámka. Lístky se vyplňovaly inkoustem tiskacím písmem nebo strojem. Za správnost údajů odpovídali starší domů, eventuálně skupin. 25. 6. v 8 hodin se vyplněné a podle abecedy srovnané karty předaly starším bloků, eventuálně budov, kteří je doplnili seznamem s vyznačeným počtem obyvatel domů na začátku akce. Seznam a počet předávaných karet musel být identický. Mezi 9 a 11 hodinou seznam doručili příslušné služebně vnitřního oddělení, a to sice starší bloků mezi 9 a 10 hodinou, starší budov od 10 do 11 hodin.

Tzv. starší zodpovídal za jemu svěřený úsek a jeho funkce byla základním článkem židovské samosprávy v ghettu. Starší se dělili na starší světnic (Zimmerältesten), starší skupin (Gruppenältesten), starší budov (Gebäudeältesten) nebo starší domů (Hausältesten), starší bloků a starší okrásků (Block- a Bezirksältesten).

Dopisnice se stvrzením příjmu soukromé balíkové zásilky

29. 6. 1943 bylo nařízením velitele ghetta v Terezíně povoleno stvrzovat příjem soukromých balíčků a balíků zvláštními dopisnicemi s předtištěným textem.¹⁶ Odesílat se mohly do všech zemí, odkud mohly soukromé balíkové zásilky přicházet. Nařízení se vztahovalo pouze na zásilky, které vězňům odeslal soukromý odesílatel, hromadně odesílané zásilky se stvrzovaly odlišným způsobem. Podrobněji jsou dopisnice se stvrzením příjmu popsány v následující kapitole. Dopisnice se stvrzením příjmu balíku byla předložena příjemci balíku při jeho výdeji, na místě vyplněna a ihned odeslána. Její odeslání se neřídilo předpisy listovní pošty. Do předtištěného textu se doplňovala pouze adresa odesílatele balíku, jehož příjem byl stvrzován, oslovení, datum příjmu zásilky, datum vyplnění stvrzenky příjmu balíku a příjemcův podpis. Od konce února 1944 bylo možné připsat na dopisnici se stvrzením příjmu balíku i krátkou zprávu o tom, jak se příjemci daří a poděkování.¹⁷ Následným výnosem z dubna téhož roku se upřesňovalo, že se příjemce v krátkém sdělení nesmí zmiňovat o obsahu obdrženého balíku. Dopisnice se stvrzením příjmu se zřejmě přestaly vybírat na místě při výdeji balíkové zásilky, ale příjemce je mohl vyplnit a podat u poštovní přepážky později.¹⁸

Protože šlo o dopisnice tištěné pro ghetto, do kterých se údaje pouze doplňovaly, nebylo cenzurní řízení tak důkladné a mnohonásobné jako u listovní pošty. Cenzurou procházely pouze u židovské samosprávy a následně u táborové komandatury, pro protektorát a říši nebyla další cenzura zavedena. Toho občas využívali vězni k pokusu propašovat na nich i jiné než předepsané sdělení, ale při zachycení cenzurou byli potrestáni stejně jako pisatelé ilegálních dopisů.

Počátkem ledna 1945 byla cenzura komandatury zachycena dopisnice se stvrzením příjmu s delším osobním sdělením. Na jednání 5. ledna uložil velitel táborové komandatury Rahm židovskému staršímu, aby se k němu dostavil spolu s poštovními cenzory židovské samosprávy. Zápis z jednání z 11. ledna uvádí, že pisatelka sdělení a poštovní cenzori, kteří toto přehlédli, mají být potrestáni a židovský starší měl předložit návrhy soudu židovské samosprávy na výši trestu a postoupit je veliteli k rozhodnutí. Stalo se tak 12. 1. 1945.¹⁹ Zápis navrhanou výši trestu neuváděl.

Slovenská poštová správa
Admission des Postes de Slovaquie
 (Nécessaire pour l'envoi. A remplir par le bureau d'origine)

Druh zásielky (.....) *
Envoi recommandé
 Cenný list — Cenná skatula — Balík
 Lettre — Boîte — Colis 2
 s udanou cenou
 avec valeur déclarée de

Poštová poukážka na

Mandat de poste de

podaný na poštovom úrade
 déposé au bureau de poste

v

de Bohušovice
 dňa 24. VII. 1943 pod č. 6443
 le

odslaný p.
 expédié par M.

adresovaný p.
 adressé à M.

Bohušovice 24. VII. 1943

1) Prečítajte, čo sa nebedí. Biffer les indications inutilles.

Zpätiočný lístok - Výplatné potvrdenie
Avis de réception et paiement 1)

(Vyplní odosielateľ, ktorý nižšie uvedie presnú adresu)

Fuchs Robert
Dubová

ÚSTREDNÁ ZODPOVEDNOSŤ
BRATISLAVA
840

v

á

(Miesto určenia tučnými písmenami)
 (Lieu de destination, en gros caractères.)

(Ulica a číslo — Rue et numéro)
2974 IV

Vec poštovej služby
Service des postes
 (Zem určenia — Pays de destination)

Pečiatka úradu, ktorý vracia oznámi.
 Timbre du bureau renvoyant l'avis.

Tl. č. 22 sl.f. (IV-1941) W B. 1579

Zpáteční lístek slovenské poštovní správy na balikovou zásilku do ghetta potvrzený poštovním úřadem v Bohušovicích nad Ohří 24. 7. 1943 [ŽM].

Podpísaný vyhlasuje, že zásielka uvedená na druhej strane
 poukážka

Le soussigné déclare que l'envoi mentionné d'autre part
 le mandat

bola riadne doručená dňa 24. VII. 1943
 vyplatená

a été dûment livré le 24. VII. 1943

Pečiatka úradu určenia
 Timbre du bureau destinataire

Podpis — Signature)

prijimateľa: du destinataire: úradníka úradu určenia: de l'agent du bureau destinataire:

ivada

BOHUŠOVITZ
24.VII.44-9
BOHUŠOVICE nad OHŘÍ

1) Tento zpätiočný lístok musí byť podpísaný prijímateľom alebo, ak to vyzádujú predpisy zeme určenia, úradníkom dodacieho úradu a zaslaný(é) najbližším spojkom priamo odosielateľovi.
 Cet avis doit être signé par le destinataire ou, si les règlements du pays destination le comportent, par l'agent du bureau destinataire et renvoyé par le premier courrier directement à l'expéditeur.

Druhá strana zpátečního lístku slovenské poštovní správy. Převezetí bylo potvrzeno poštou židovské samosprávy a poštovním úřadem v Bohušovicích nad Ohří [ŽM].

Stejně tak bylo zakázáno odeslat dopisnici se stvrzením příjmu balíku jiné osobě než tomu, kdo balík poslal. Pisateli vedle zákazu veškeré pošty hrozilo i vězení. Denní rozkaz z 22. 2. 1944 uváděl rozsah trestu pro Leopolda Adela, který byl z tohoto důvodu odsouzen k jednomu měsíci vězení. V případě, že na balíku nebyl uveden odesílatel, nesměl být příjem balíku odesláním dopisnice potvrzován.²⁰ Poprvé je zde zmíněna možnost, že do ghetta docházely balíky bez údajů o odesílateli. Přesto při odeslání dopisnice se stvrzením příjmu balíku docházelo k mnoha přestupkům proti táborovému řádu, protože vězni neopomenuli žádnou možnost jak dát o sobě zprávu svým blízkým. Stejně tak se přes zákaz tajně v balících pašovaly do ghetta dopisy, peníze a další zakázané věci.

Příjem a odesílání dopisnic se stvrzením příjmu balíku se ve výkazech židovské samosprávy předkládaných veliteli evidovaly zvlášť. Ve zprávě o činnosti ghetta v roce 1943 bylo za srpen a září vykázano odeslání 22 111 těchto dopisnic, za říjen 22 761, za listopad 29 965 a za prosinec 18 054 bez rozlišení na dopisnice stvrzující příjem soukromé nebo hromadné balíkové zásilky. Hromadná potravinová pomoc sice měla jinou metodiku stvrzování, nicméně o existenci dopisnic ji stvrzující jsou zmínky v dopisech židovského staršího.

Z táborové komandatury se dopisnice se stvrzením příjmu balíku do března 1944 podávaly k přepravě u poštovního úřadu v Bohušovicích nad Ohří. Po tomto datu se dopisnice zasílaly kuryrní cestou do Prahy, procházely přes ŽRS a podávaly se k přepravě v Praze. Do neutrální a spojenecké ciziny byly cenzurovány v mezinárodních zkušebnách listovní pošty stejně jako civilní soukromá korespondence a dopisnice z ghetta. Oproti listovní korespondenci nemusely procházet hlavní cenzurní ústřednou v Berlíně, ale jen přes územně příslušné zkušebny. Základním znakem, který dopisnice se stvrzením příjmu balíku odlišuje od dopisnic užívaných pro listovní styk, je absence pomocných razítek ŽRS v Praze s informací o způsobu odpovědi a evidenčních a cenzurních označení. Ještě na poště v ghettu byly opatřeny otiskem pomocného razítka oddělení Pošty a dopravy židovské samosprávy „Jüdische Selbstverwaltung Theresienstadt Post und Verkehr“, do kterého se dotiskovalo datum příjmu dopisnice se stvrzením příjmu balíku k odeslání stejně jako u listovní zásilky.

Do ghetta bylo možné ještě před zavedením dopisnice se stvrzením příjmu balíku poslat doporučenou zásilku - balíček nebo balík se zpátečním lístkem (návratku)²¹, a to i z ciziny. V Prováděcím řádu Světové poštovní úmluvy, přijatém na kongresu Světové poštovní unie 23. 5. 1939, bylo v článku 128 „Zpáteční lístek“ uvedeno: 1. - Na přední straně zásilek, jejichž odesílatel žádá zpáteční lístek, musí být velmi nápadné označení „Avis de réception“ nebo otisk razítka „A.R.“. Zevně na zásilce musí odesílatel udati své jméno a svou adresu v latinském písmu. 2. - K takovým zásilkám připojí se vzorec papíru silného jako dopisnice, barvy jasně červené a shodný s připojeným vzorcem C 5, tento vzorec vyplní úřad původu nebo některý jiný úřad, který určí odesílací správa, a připevní jej zevně k zásilce. Nedojde-li zpáteční lístek úřadu určení, pořídí tento úřad z moci úřední nový zpáteční lístek. Při výpočtu výplatného se k váze vzorce zpátečního lístku nepřihlíží. 3. - Úřad určení zašle řádně vyplněný vzorec C 5 zpět odesílateli zásilky otevřeně jako obyčejnou zásilku prostou poštovního. 4. - Reklamuje-li odesílatel zpáteční lístek, jenž ho nedošel v náležitě lhůtě, postupuje se podle předpisů následujícího článku 129. V tomto případě se poplatek po druhé nevybírá a úřad původu připiše v záhlaví vzorce C 5 poznámku: „Duplicata de l'avis de reception, etc.“²²

Zpáteční lístky musel, podle platných protektorátních poštovních předpisů a u zásilek mezinárodních podle úmluv Světové poštovní unie, stvrzovat doručovací úřad. Balíkové zásilky se zpátečním lístkem byly stvrzovány na poštovním úřadu v Bohušovicích nad Ohří, přes který zpáteční lístky musely procházet, i když doručení zásilky poštovní úřad nezajišťoval. Doporučené listovní zásilky se zpátečním lístkem byly povoleny až nařízením z 27. 7. 1944. Důvod, proč byly před tímto datem vráceny odesílatelům, když u balíkových zásilek tato možnost byla, není zřejmý, balíkové zásilky byly patrně brány jako zásilky z cenným obsahem a jejich stvrzování zpátečními lístky nebo později stvrženkami příjmu bylo chápáno jako nutnost.

Od zimy roku 1943 bylo možné avizovat soukromou zásilku jejímu příjemci (doloženo pro balíkový styk z protektorátu) a tato možnost platila i pro avizování soukromých balíčků z ciziny. Avizované zásilky byly evidovány na formulářích oddělení ústřední evidence židovské samosprávy pod číslem avíza (avizované zásilky). Na formulář se dotiskovalo razítko oddělení ústřední evidence, datumové razítko a vyplňovala se jména odesílatele a příjemce balíku. Další část formuláře sloužila jako potvrzení o výdeji zásilky adresátovi nebo jím zplnomocněné osobě. Formuláře byly cyklostylované a s číslem tiskopisu. Dochoval se formulář ze srpna 1944 s číslem A7/358-V/7-VIII.44-5/m-160.